

Константинова Л. М.*

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ФОРУМ-ТЕАТРУ В РОБОТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Стаття присвячена теоретичному розгляду використання інтерактивного методу форум-театру в роботі працівника психологічної служби.

Ураховуючи виклики сучасного життя, маємо констатувати, що досить велика кількість людей мають невідреаговані емоційні переживання, стреси, і, як наслідок, зростання рівня конфліктності, різних видів залежностей, руйнування взаємовідносин, розпад сімей тощо.

Для допомоги людині в таких кризових, складних життєвих ситуаціях існує багато різних методів, які може використовувати у своїй роботі практичний психолог. Тому нині актуальними є завдання, пов'язані з упровадженням якісно нових технологій у роботі психолога з різними категоріями населення, і серед них особливе місце посідають саме інтерактивні технології, бо наразі проблема інтерактивних технологій в Україні є чи не найбільш обговорюваною.

На нашу думку, інтерактивні форми роботи мають свої переваги перед іншими формами роботи: вони високорезультативні у засвоєнні знань та формуванні практичних умінь і навичок, дозволяють за той самий проміжок часу збільшити обсяг виконаної роботи, сприяють формуванню вміння співпрацювати в команді, розвивають гуманні, толерантні стосунки між учасниками процесу, активізують власний досвід, знання та вміння учасників процесу, розвивають пам'ять та здатність до самоконтролю.

Аналізуючи сучасні погляди науковців на проблему класифікації інтерактивних форм роботи, можна констатувати, що їх поділяють на: театралізовані, інтерактивні, ігрові, інтелектуально-пізнавальні, художньо-прикладні, проекти (дослідження).

Розкриття сутності інтерактивних технологій у соціально-педагогічній сфері було предметом дослідження багатьох науковців, які вважають інтерактивні підходи найбільш ефективними у вирішенні соціальних проблем сьогодення. Аналізуючи публікації стосовно використання інтерактивних технологій варто зазначити, що цій проблемі присвячено значну кількість досліджень С. Архіпової, О. Безпалько, Р. Вайноли, Т. Журавель, І. Звюрювої, А. Капської, І. Мельничук та інших.

Уважаємо, що одним з ефективних інтерактивних видів у роботі практичного психолога є метод форум-театру.

Метою статті є ознайомлення практичних психологів з інноваційним методом форум-театру та можливостями його використання у своїй професійній діяльності.

Форум-театр – творчий метод, безпосередньо пов'язаний із

* © Константинова Л. М.

театром. Це методика інтерактивної роботи серед різних прошарків суспільства, спрямована на вирішення соціальних проблем. Сфера його застосування досить широка: від профілактики молодіжних правопорушень до екологічної тематики. Він заснований на інтерактивному процесі, у якому беруть участь не тільки актори, але й публіка.

Форум-театр було створено в Латинській Америці громадянином Бразилії Августо Боалем в 1960–1970-ті роки. Цей метод використовувався в якості реакції-протидії та спроби спинити гніт військової влади, під вплив якої потрапили країни Латинської Америки.

Боаль був режисером, педагогом, письменником, драматургом. У 1956–1971 рр. він працював художнім керівником театру Арена і саме в той час створив форум-театр. Це сталося випадково, можна навіть сказати, що форум-театр сам прийшов до нього. У сценарії за методом «синхронного» написання текстів було створено інтригу з кризовим кінцем. Під час програвання вистави, коли актори дійшли до переломного моменту п'єси, вони спинили гру і звернулися до аудиторії за пропозиціями подальших реплік та дій. Публіка отримала право пропонувати свої ідеї, але вибір залишався за акторами.

Одного разу, коли актори намагалися розіграти те, що запропонувала одна людина, це ніяк не могло задовольнити її, спровокувало пропозицію вийти на сцену та зробити це їй самій. Ось так виникло дещо зовсім нове.

Протягом 12 років у Парижі Августо Боаль пропагував свій революційний підхід до театру і організував декілька центрів «Театру Пригнічених». У 1981 році відбувся перший міжнародний фестиваль форум-театру. Після падіння військового режиму в Бразилії, Боалья запрошують повернутися на батьківщину, де він створює головний центр «Театру Пригнічених». З того часу Боаль займався розвитком суспільства і реалізацією соціальних змін у Бразилії, займаючи різні державні пости. Також він займався розвитком «Театру Пригнічених» або форум-театру по всьому світу [2].

Форум-театр – методика, ще мало розповсюджена у нас в країні, хоча вона давно і ефективно використовується у багатьох країнах світу як засіб зробити суспільство більш щасливим; як спосіб відкриття самого себе та інших, визначення та вираження наших бажань; як засіб зміни обставин, які спричиняють нещастя та біль, і спосіб підсилення того, що приносить спокій та мир. Форум-театр є мовою, яка допомагає зрозуміти і розвинути емоційні сфери свідомості (емоційний інтелект) і напрацювати креативний підхід до позитивного вирішення проблем.

Ми вважаємо, що форум-театр – це інтерактивний спосіб психопрофілактики і психокорекції соціальних проблем, в основі якого лежить методика театральної сценічної вистави і зворотний зв'язок з аудиторією.

Форум-театр може бути коротко описаний як спосіб ство-

ПСИХОЛОГІЯ

рення спектаклів на основі персонального досвіду конкретної людини і її соціального світогляду.

Амбіція форум-театру є в тому, що він покликаний перетворити глядачів із пасивних спостерігачів на активних учасників. Головна мета його – підготувати персонаж до майбутнього, намагатися зруйнувати внутрішнього і зовнішнього пригноблювача.

Цільовими групами форум-театру є: звичайні члени суспільства, які можуть потрапити або потрапили у складну життєву ситуацію через необізнаність, яким бракує інформації або досвіду для запобігання виникнення проблеми чи вирішення вже існуючої проблемної ситуації; підлітки із проблемних сімей або особи, які потерпають від різних форм насильства або власної залежності. Завдання форум-театру залежить від цільової групи учасників. Залежно від цільової групи обирають форму проведення театральної вистави:

- публіцистичний спектакль;
- пластично-хореографічна дія;
- драматична постановка;
- гумористичний спектакль;
- інтерактивна театральна програма [2].

Варто зауважити, що для психокорекції найкраще підходить драматична постановка. Сценарій до вистави пишеться фасилітатором разом з акторами, він розрахований на 3-6 мізансцен тривалістю 10-15 хвилин. Дуже важливий попередній перегляд запропонованої театральної дії керівником-джокером, щоб він знав, як розставляти акценти у виставі.

У форум-театрі задіяні три різні типи персонажів: пригноблювач (який пригноблює іншу людину), жертва (яка пригноблюється), і пасивний спостерігач (який не намагається зробити що-небудь для захисту жертви). Вистава закінчується, коли всі знаходяться на найгіршій стадії, і пригнічення досягає найвищої точки.

Спочатку актори програють спектакль один раз, після чого у глядачів є можливість оцінити ситуацію і обговорити те, що відбулося, про що була вистава і т.д. Вони також вирішують, хто був жертвою, хто пригнічував, а хто пасивним персонажем. Це допомагає глядачам і акторам сформуванню єдиної основи для продовження роботи. Потім глядачі передивляються виставу ще раз. Зараз у них є можливість сказати «Стоп!», коли вони бачать або чують щось, що, на їхню думку, неправильно або буде мати негативні наслідки для жертви-персонажа, якому в театрі приділяється особлива увага.

Глядач, який сказав «Стоп!», має можливість сам обіграти ситуацію: замінити жертву або пасивного персонажа і спробувати сказати або зробити щось, що призведе до зміни ситуації на більш позитивну.

Таким чином, ситуація вирішується, виходячи з реакцій глядачів, їхніх пропозицій, участі і особистого досвіду.

Створення дискусії між акторами, персонажами і глядачами і є способом створення форуму, де сфокусовані діалог і фізична гра. Робота не фокусується на рішеннях. Головне полягає в тому, що глядач має можливість змінити проблемну чи конфліктну ситуацію, має змогу, використовуючи свій чи чужий досвід, показати інші способи поведінки в конкретній ситуації. Це практика на майбутнє і підготовка до реальної ситуації, яка може статися у житті [1].

Коли глядач намагається створити зміни у спектаклі, актори імпровізують, і створюється новий спектакль і нова ситуація, виходячи з поведінки глядача на сцені.

За допомогою персонажа, якого іменують Джокером, створюється зв'язок між акторами (персонажами) і глядачами. Завдання Джокера – бути посередником між глядачами і акторами. Джокер пояснює глядачам, у чому полягає спільна робота, і також допомагає їм, коли глядачі хочуть зробити щось нове у спектаклі.

Для ефективної взаємодії глядачів і учасників у форум-театрі необхідна відповідна підготовка – розігрів. Вправи на розігрів тривають 10-15 хвилин. Це можуть бути будь-які вправи, спрямовані на формування емпатійної атмосфери серед акторів та глядачів театральної вистави. Спільним для груп форум-театру є те, що ви починаєте майстер-клас з декількох оціночних вправ, які проводить Джокер. Оціночні вправи відкриваються в структурованому вигляді для обговорення питань, у яких обмежена кількість відповідей, наприклад, це можуть бути питання моралі, ідеології і життя. Оціночні вправи дають можливість займатися позицію, висловлювати особисту думку, мотивувати інших людей, учитися слухати. Суть оціночних вправ у спробі зайняти позицію і показати свою згоду або незгоду із твердженням. Вони завжди включають в себе фізичну дію. Це може виражатися в тому, що учасники пересідають з одного стільця на інший, якщо вони згодні з твердженням, або залишаються на попередньому місці, якщо не згодні. Або учасники повинні стояти в різних кутках кімнати, де кожен куток відповідає різним відповідям на запитання, поставлені Джокером.

Таким чином, в оціночних вправах беруть участь усі, незалежно від того, мотивуєте ви свій вибір чи ні, шляхом фізичної дії [3].

Під час розробки сценаріїв необхідно враховувати, що основою будь-якої драматичної дії є конфлікт. У форум-театрі сцена закінчується на піці конфлікту. Конфлікт свідомо доводиться до максимального загострення. Рішення конфлікту не надається в сценарії. Знайти рішення і розв'язати його на сцені, а потім і в житті – завдання аудиторії, «активних глядачів» форум-театру. Якщо аудиторія залучена у процес співпереживання, то драма, розіграна акторами, стає драмою глядачів.

Форум-театр – це театр пригнічених, а не депресивних.

Кожен спектакль форум-театру унікальний, оскільки в ньому беруть участь не лише актори, але й глядачі. Виконуючи роль актора, глядач глибше занурюється в емоційні переживання головного персонажа, відчуває результати свого втручання. Спроба особистої участі може привести глядача до іншого погляду на проблему, з'являється можливість знайти власний вихід зі складної ситуації.

В ідеалі, вистава форум-театру має викликати емоційну реакцію й ініціювати дискусію про шляхи вирішення ситуації.

Отже, виходячи із завдань, які можливо вирішувати за допомогою використання у своїй роботі описаного інтерактивного методу, можна сказати, що метод форум-театру – не терапія, але може справляти терапевтичний вплив.

Отже, аби зменшити ризики конфліктних ситуацій, знайти вихід із складних життєвих ситуацій, відпрацювати навички ефективної відмови в ситуаціях тиску, конструктивної поведінки в ситуаціях насилля, навчитися справлятися із залежностями та будувати стосунки на засадах толерантності, вибудовувати діалог, рекомендуємо практичним психологам взяти до своєї скарбнички професійної майстерності інтерактивний метод форум-театру.

Література:

1. Новгородський Р. Г. Форум-театр як інтерактивна форма профілактики соціальних проблем / Р. Г. Новгородський [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=996
2. Жеребньова Л. В. Соціально-психологічний театр / Любов Володимирівна Жеребньова, Тетяна Борисівна Артеменко // Б-ка «Психолог» (Шк.світ). – 2011. – № 5. – 120 с.
3. Чистякова К. І. Форум-театр як групова форма роботи / К. І. Чистякова [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psychology.snauka.ru/2015/03/4538>.

Куліш О. А.*

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КАЗКОТЕРАПІЇ В РОБОТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

У статті розглядається використання одного з методів арт-терапії, а саме казкотерапії. Показано структуру заняття з елементами казкотерапії, наведено приклади годин психолога з елементами казкотерапії.

Основними завданнями психологічної служби системи освіти України є сприяння повноцінному розвитку особистості учнів на кожному віковому етапі, створення умов для формування в них мотивації до самовиховання і саморозвитку [4].

Для реалізації цих завдань необхідно застосовувати адекватні методи, які б допомогли людині повірити в себе, пережити потрясіння, знайти вихід із складних життєвих ситуацій,

* **Куліш О. А.**